ISAJON SULTON ASARLARIDA RAMZIYLIK

Abdurahmonova Dildora
TerDPI Tillar fakulteti O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Isajon Sulton hikoyalaridagi ramziylik masalasi tahlil qilinadi. Adib ijodida ramziy obrazlar, badiiy detallar va falsafiy qarashlarning o'rni yoritiladi. Shuningdek, yozuvchining inson ruhiyati, hayot va jamiyat haqidagi qarashlari ramzlar orqali ifodalanishi misollar asosida ochib beriladi. Tadqiqot davomida zamonaviy o'zbek nasridagi ramziylikning badiiy-estetik xususiyatlari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ramziylik, badiiy obraz, falsafiy tafakkur, hikoya, zamonaviy nasr, badiiy detal, psixologizm, timsol.

Annotation. This article analyzes the issue of symbolism in the stories of Isajon Sulton. The role of symbolic images, artistic details, and philosophical views in the writer's works is highlighted. In addition, the author's ideas about human psychology, life, and society expressed through symbols are revealed through examples. The study also examines the artistic and aesthetic features of symbolism in modern Uzbek prose.

Keywords: symbolism, artistic image, philosophical thinking, story, modern prose, artistic detail, psychologism, symbol.

Аннотация. В данной статье анализируется проблема символизма в рассказах Isajon Sulton. Освещается роль символических образов, художественных деталей и философских взглядов в творчестве писателя. Также на основе примеров раскрывается выражение взглядов автора на человеческую психологию, жизнь и общество через символы. В ходе

исследования анализируются художественно-эстетические особенности символизма в современной узбекской прозе.

Ключевые слова: символизм, художественный образ, философское мышление, рассказ, современная проза, художественная деталь, психологизм, символ.

Bugungi o‘zbek adabiyotida ramziylik badiiy tafakkurning muhim ko‘rinishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, zamonaviy nasrda inson ruhiyati, jamiyatdagi murakkab jarayonlar hamda hayot falsafasini tasvirlashda ramziy obrazlardan keng foydalanilayotgani kuzatiladi. Shu jihatdan Isajon Sulton ijodi o‘zining falsafiy mushohadaga boyligi, chuqur psixologik tasvirlari va ramzlarga asoslangan badiiy ifoda usuli bilan alohida ajralib turadi. Adib hikoyalarida qo‘llanilgan ramzlar insonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari, hayot va jamiyat haqidagi qarashlarini yoritishga xizmat qiladi. Yozuvchi oddiy voqelik tasviri orqali chuqur falsafiy ma’nolarni ifodalay oladi. Bu esa kitobxonni matn mohiyatini anglashga, badiiy tafakkur qatlamlarini mushohada qilishga undaydi. Shuningdek, yozuvchi asarlarida tabiat obrazlari, detal va timsollar muhim badiiy-estetik vazifa bajaradi.

Mazkur maqolada Isajon Sulton hikoyalaridagi ramziylikning o‘ziga xos jihatlari, badiiy obrazlarning falsafiy mazmuni hamda yozuvchining ramzlardan foydalanish mahorati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida adib hikoyalaridagi ramziy tasvirlarning zamonaviy o‘zbek nasridagi o‘rni va ahamiyati ochib berishga harakat qilinadi.

Zamonaviy o‘zbek nasrida ramziylik badiiy tafakkurning yetakchi tamoyillaridan biri sifatida shakllanib bormoqda. Ayniqsa, inson ruhiyati, ma’naviy izlanish, yolg‘izlik va jamiyatdagi murakkab jarayonlarni yoritishda

ramziy obrazlar muhim estetik vosita vazifasini bajarmoqda. Bu jihatdan Isajon Sulton ijodi alohida ahamiyatga ega. Adib hikoyalarida voqelik oddiy bayon etilmaydi, aksincha, falsafiy mushohada va ramziy tasvirlar orqali ifodalanadi.

Adabiyotshunos olim Qozoqboy Yo‘ldoshev zamonaviy nasr haqida fikr yuritar ekan, “bugungi o‘zbek hikoyachiligida inson qalbidagi murakkab ruhiy jarayonlarni ramziy tasvirlar orqali ochishga intilish kuchaydi”, deya ta’kidlaydi[1]. Bu fikrni Isajon Sulton hikoyalari misolida ham kuzatish mumkin. Yozuvchi asarlarida ramz tashqi bezak emas, balki badiiy mazmunni ochuvchi asosiy vositaga aylanadi.

Adibning “Boqiy darbadar” asarida darbadarlik insonning ma’naviy izlanishlari timsoli sifatida talqin qilinadi. Asar qahramoni tashqi jihatdan sargardon inson bo‘lib ko‘rinsa-da, aslida u hayot ma’nosini izlayotgan ruhiy yo‘lovchidir. Asarda quyidagi satrlar e’tiborni tortadi:

“U uzoq yo‘llardan kelardi. Ammo qayerga borayotganini o‘zi ham bilmasdi”[2].

Mazkur jumlada “yo‘l” obrazi oddiy makon emas, balki inson umrining ramzi sifatida qo‘llangan. “Manzil” esa haqiqat va ruhiy taskin timsolidir. Sharq adabiyotida yo‘l obrazi ko‘pincha inson taqdiri va komillik sari intilish ma’nolarini anglatgan. Isajon Sulton ushbu an’anani zamonaviy falsafiy tafakkur bilan uyg‘unlashtiradi.

Adabiyotshunos Umarali Normatov yozuvchi ijodiga baho berar ekan, “Isajon Sulton nasrida voqelikdan ko‘ra ruhiyat tasviri ustuvor turadi”[3], deya ta’kidlaydi.

[1] Yo‘ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2003.

[2] Isajon Sulton. Boqiy darbadar. – Toshkent: Sharq, 2011.

[3] Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007.

Darhaqiqat, adib hikoyalarida tashqi voqea kam, ammo ruhiy dramatizm nihoyatda kuchli. Bu esa ramziy tasvirlarning ta'sirchanligini oshiradi.

Yozuvchining "Ozod" hikoyasida erkinlik masalasi ramziy-falsafiy talqinda ochib beriladi. Asardagi qahramonning ruhiy iztiroblari jamiyatdagi ma'naviy qaramlik muammosi bilan uyg'un holda tasvirlanadi. Hikoyada qush obrazi alohida ramziy ma'no kasb etadi. Qush — ozodlik va erkin ruh timsoli. Ammo ayrim holatlarda uning ucholmasligi insonning ichki ojizligini anglatadi.

Asarda shunday tasvir mavjud:

"Qafas ichidagi qush hamon osmonga termulardi"[4]. Mazkur detal ramziy ma'noga ega bo'lib, insonning erkinlikka bo'lgan intilishi va ayni paytda ma'naviy chegaralardan chiqa olmasligini ifodalaydi. Bu kabi ramzlar yozuvchi hikoyalarining falsafiy qatlamini boyitadi.

"Bog'i Eram" asarida esa bog' obrazi markaziy ramz sifatida namoyon bo'ladi. Sharq mumtoz adabiyotida bog' ko'pincha go'zallik, ruhiy poklik va ma'naviy komillik timsoli sifatida talqin qilingan. Isajon Sulton esa ushbu ramzni zamonaviy ma'noda qo'llaydi. Asardagi xarob bog' inson qalbidagi ma'naviy bo'shliq va yo'qolib borayotgan qadriyatlarni anglatadi.

Tadqiqotchi Dilmurod Quronov ramziylik haqida fikr yuritar ekan, "ramz badiiy matnning ko'pqatlamli ma'nosini yuzaga chiqaruvchi estetik vositadir"[5], deb yozadi. Isajon Sulton hikoyalarida ham aynan shu jihat yaqqol ko'zga tashlanadi. Yozuvchi voqeani tayyor holda bermaydi, balki kitobxonni mushohadaga undaydi.

[4] Isajon Sulton. Ozod hikoyasi // "Sharq yulduzi" jurnali, 2010-yil, 5-son.

[5] Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018.

Adibning "Suvdagi izlar" hikoyasida suv obrazi vaqt va umrning o'tkinchiligi ramzi sifatida tasvirlanadi. Suvdagi izlarning tez yo'qolishi inson hayotining foniyligini eslatadi. Asardagi quyidagi jumla buning yorqin dalilidir:

"Suvdagi izlar bir lahzada yo'qoladi, go'yo umr ham shunday"[6]. Bu yerda yozuvchi hayotning beqarorligi va inson umrining qisqaligini ramziy shaklda ifodalaydi. Suv obrazi Sharq falsafasida ham vaqt va hayot oqimi bilan bog'liq ma'nolarni anglatgan. Isajon Sulton hikoyalarida tabiat tasvirlari ham alohida estetik vazifa bajaradi. Shamol, tun, yomg'ir, qorong'ulik kabi detallar qahramon ruhiyatining badiiy ekvivalenti sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, qorong'ulik tushkunlik va ruhiy iztirobni anglatsa, tong tasviri umid va ruhiy uyg'onish ramziga aylanadi. Yozuvchi asarlarida sukunat motivi ham muhim ramziy ma'noga ega. Ko'plab hikoyalarda qahramonlarning sukut saqlashi oddiy jimlik emas, balki ichki fojia ifodasidir. Bu holat psixologik tasvirning chuqurlashishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, yolg'izlik motivi bilan bog'liq sahnalarda sukunat dramatik ta'sirni yanada kuchaytiradi.

Adabiyotshunos Bahodir Karimov zamonaviy nasr xususida shunday yozadi: "Bugungi hikoyachilikda ramziy tasvir va falsafiy mushohada uyg'unlashib ketmoqda"[7]. Ushbu fikr Isajon Sulton hikoyalariga ham to'la mos keladi. Chunki yozuvchi ramzlar orqali inson ruhiyatining eng nozik qatlamlarini ochishga intiladi. Shuningdek, adib asarlarida tush motivi ham muhim o'rin tutadi. Tush orqali yozuvchi qahramon ongostidagi qo'rquv, iztirob va yashirin kechinmalarni tasvirlaydi. Bu jihat modernistik nasrga xos tasvir usullaridan biri hisoblanadi. Tush va voqelik chegarasining qorishib ketishi asarlardagi falsafiylikni

[6] Isajon Sulton. Suvdagi izlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.

[7] Karimov B. Hozirgi o'zbek nasrida badiiy tafakkur. – Toshkent: Fan, 2019.

kuchaytiradi. Isajon Sulton hikoyalaridagi ramziylik yozuvchining individual uslubini belgilovchi muhim estetik xususiyatdir. Ramziy obrazlar, falsafiy tafakkur, psixologik tasvir va badiiy detallarning uyg'unligi adib asarlarining badiiy qimmatini oshiradi. Yozuvchi inson ruhiyatidagi murakkab kechinmalarni oddiy tasvir bilan emas, balki ramzlar vositasida ochishga muvaffaq bo'lgan.

Xulosa qilib aytganda, Isajon Sulton hikoyalaridagi ramziylik yozuvchi badiiy mahoratining muhim ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Adib ramziy obrazlar, falsafiy tafakkur, psixologik tasvir va badiiy detallardan unumli foydalanish orqali inson ruhiyatining murakkab qatlamlarini yoritishga muvaffaq bo'lgan. Yozuvchi asarlarida yo'l, qush, bog', suv, sukunat kabi timsollar oddiy tasvir vositasi bo'lib qolmay, balki chuqur ma'naviy-falsafiy mazmunni ifodalovchi estetik unsurga aylangan. Tadqiqot davomida adib hikoyalaridagi ramzlar insonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari, hayot mazmunini anglashga bo'lgan intilishi bilan uzviy bog'liqligi aniqlandi. Ayniqsa, yozuvchining "Boqiy darbadar", "Ozod", "Bog'i Eram", "Suvdagi izlar" kabi asarlarida ramziy tasvirlar badiiy g'oyani ochishda muhim vazifa bajaradi. Ushbu ramzlar orqali yozuvchi zamonaviy inson qalbidagi yolg'izlik, ma'naviy bo'shliq va ruhiy izlanishlarni ta'sirchan ifodalagan. Shuningdek, Isajon Sulton ijodida Sharqona falsafiy tafakkur bilan modernistik tasvir usullarining uyg'unlashgani kuzatiladi. Bu esa yozuvchi hikoyalarining badiiy-estetik qiymatini yanada oshiradi. Adib kitobxonni tayyor xulosaga olib kelmaydi, aksincha, ramzlar orqali mushohada yuritishga undaydi. Shu jihatdan uning hikoyalari zamonaviy o'zbek nasrida o'ziga xos badiiy hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Demak, Isajon Sulton hikoyalaridagi ramziylik nafaqat yozuvchining individual uslubini belgilaydi, balki zamonaviy o'zbek adabiyotining falsafiy-estetik imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Adib asarlarining

mazmunan chuqurligi, ramziy qatlamlarga boyligi va psixologik tasvirlarning ta'sirchanligi ularni bugungi o'zbek nasrining muhim namunalaridan biriga aylantirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov B. Hozirgi o'zbek nasrida badiiy tafakkur. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007.
3. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
4. Solijonov Y. Nutq va uslub. – Toshkent: Cho'lpon, 2002.
5. Isajon Sulton. Boqiy darbadar. – Toshkent: Sharq, 2011.
6. Isajon Sulton. Bog'i Eram. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
7. Isajon Sulton. Ozod hikoyasi // "Sharq yulduzi" jurnali. – Toshkent, 2010.
8. Yo'ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2003.
9. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.
10.Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
11. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
12. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.